

ETNOMUZIKOLOGIJA

O hrvatskim rômarskim bistričkim popijevkama iz Međimurja Miroslav Vuk, Zagreb

Umjesto predgovora

Ove popijevke bilježene su u razdoblju od 1946. do 1987. godine. Napjevi i tekstovi bilježeni su u toku samog hodočašća, na Mariji Bistrici, (Ja sam inače kao šesnaestogodišnjak silom prilika morao biti "vižar" jer sam s nepunih petnaest godina postao orguljaš i zborovođa u Čakovcu, a kako nisam romarske znao, samoinicijativno sam ih bilježio. Kako je u toku našeg romarskog pješačenja od Čakovca do Marije Bistrice milicija bila pred nama i za nama a na M. Bistrici i među nama, tada mi ni na kraj pameti nije bilo do neznanca pjevač-vižara pitam odakle je i slično, jedino sam pitao odakle su svi, naglašavam: svi a ne pojedinci), a pojedini stariji orguljaši i vižari, odnosno vižarice, pjevali su mi i u svojim domovima.

Budući da su se sve zabilježene popijevke od šezdesetih godina našega stoljeća pjevale u svim međimurskim župama od Raskrižja i Svetog Martina na Muri do Orehovice, Donje Dubrave i Kotoribe u desetak i više inačica, kod uređivanja pojedine popijevke i čitave zbirke uvijek sam se odlučio za najučestaliji jezični izraz i izgovor i za najučestaliju melodijsku i ritmičku inačicu.

Bez obzira na to u kakvom su jezičnom i melodijskom obliku dosad zabilježene ili objavljene pojedine popijevke, poštivao sam njihov sadašnji tekstualni i melodijski oblik. Osim toga karakteristične izgovore pojedinih slogova (vokala) u pojedinim riječima obilježio sam akcentima koji se izgovaraju:

á = dugo uzlazno, zatvoreno

ê = dugo silazno, zatvoreno

ô = dugo silazno, zatvoreno

Navodim imena pjevača (vižara) koji su mi pjevali popijevke, njihovu godinu rođenja, razdoblje u kojem je bilježeno pjevanje i župu u kojoj je pojedini pjevač živio ili još živi.

Naslove popijevaka koje je pojedini pjevač pjevao ne navodim jer su svi pjevači, a isto tako i svi rômari, u svojim vlastitim i vrlo sličnim ili istovjetnim inačicama znali pjevati sve uvrštene popijevke. Osim toga, na temelju osobnih izjava, vižare su podučavali u pjevanju stariji rômari koji već nisu mogli izdržati naporno

pješačenje i duže glasno pjevanje; oni nemaju neku posebnu zaslugu za bilo koju od zabilježenih popijevaka (iako su pojedini mislili da imaju i da su upravo oni popijevku sačuvali od zaborava).

Florijan Andrašec, rođen 1888. pjevao u razdoblju 1946-1955. župa Dekanovec

Vinko Balog, r. 1892. pjev. 1977-1980. Kotoriba

Margareta Damiš, r. 1926. pjev. 1946-1970. Čakovec

Marija Dovečer, r. 1907. pjev. 1983-1984. Gornji Mihaljevec

Barbara Gapšarić, r. 1920. pjev. 1984-1987. Sveta Marija na Muri

Katarina Habuš, r. 1927. pjev. 1984-1987. Sveti Juraj u Trnju

Magdalena Hobljaj, r. 1900. pjev. 1982-1986. Mursko Središće

Ivan Kozjak, r. 1913. pjev. 1980-1985. Belica

Terezija Krištofić, r. 1924. pjev. 1946-1950. Čakovec

Katarina Jambrović, r. 1901. pjev. 1980-1981. Macinec

Katarina Lajtman, r. 1884. pjev. 1963-1964. Mala Subotica

Andrija Lesinger, r. 1902. pjev. 1976-1981. Nedelišće

Baltazar Mikec, r. 1914. pjev. 1980-1984. Prelog

Julijana Mikec, r. 1933. pjev. 1980-1985. Raskrižje

Magdalena Moharić, r. 1919. pjev. 1982-1986. Goričan

Rafael Moharić, r. 1914. pjev. 1982-1986. Goričan

Monika Orehov, r. 1925. pjev. 1979-1981. Dekanovec

Jelena Pavčec, r. 1905. pjev. 1970-1980. Prelog

Albert Pinterić, r. 1904. pjev. 1983-1984. Gornji Mihaljevec

Antun Radek, r. 1916. pjev. 1946-1950. Čakovec

Marija Rodek, r. 1924. pjev. 1977-1987. Tótszentmárton (Sveti Martin) u Pomurju u Mađarskoj

Ivan Rodek, r. 1918. pjev. 1977-1987. Tótszentmárton (Sveti Martin) u Pomurju u Mađarskoj

Stjepan Slaviček, r. 1925. pjev. 1978-1987. Raskrižje

Juraj Šraj, r. 1880. pjev. 1946-1950. Čakovec

Katarina Verbanec, r. 1923. pjev. 1980-1981. Macinec

Margareta Vuglač, r. 1901. pjev. 1960-1970. Mursko Središće

Barbara Vuk, r. 1907. pjev. 1946-1970. Čakovec

Josip Vuk, r. 1908. pjev. 1946-1950. Čakovec

Agata Žarković, r. 1913. pjev. 1978-1982. Podturen

Unatrag četrdesetak godina slušao sam i bilježio, čak i po desetak puta, pjevanje međimurskih rômara također iz župa koje ovdje nisam izrijekom spomenuo. Svi su oni pjevali priložene popijevke sa zanosom i od srca, ali svaka župa na svoj način. Naime u posljednjih pedesetak godina rômarske popijevke počele su se na mlade prenositi usmenom predajom. Starih molitvenika u kojima su bile tiskane ove popijevke bilo je sve manje, a u novijim molitvenicima su ispuštene općenito sve starijske pučke popijevke i tada su pojedinci počeli, za sebe i svoju potrebu, bilježiti po sjećanju stare tekstove, nadodajući ili ispuštajući pojedine kitice, i tako je nastao

bezbroj inačica. Napjeve pak u potpunosti nije nitko niti pokušao zabilježiti ili u naše vrijeme snimiti i tako je veliki dio duhovnog bogatstva, koje je duhovna baština svih Hrvata, djelomično i propao.

Prelistamo li molitvenike tiskane u XVIII. i XIX. stoljeću, posebno one koji su tiskani u Beču, Trnavi, Šopronu i u Juru, doći ćemo do spoznaje da sve popijevke koje su pjevali i danas još pjevaju međimurski rômari nisu izvorno međimurske. Nekima je autor isusovac o. Juraj Mulih¹ ili franjevac o. Lôrvo Bogović², mnogima pak hrvatski narod od Senja, Novog Vinodolskog, Požege i sve u Hrvatskom Gradišću do Bizonje³ i Hrvatske Kemlje⁴ u današnjoj Mađarskoj. Međutim Međimurci su ih najduže, do naših dana, sačuvali pretežno u izvornom obliku, posebice stari školnici.

BILJEŠKE:

1. O. JURAJ MULIH rođen je 30. travnja 1694. godine u mjestancu Hrašće kod Odre u Turopolju. Osnovnu školu završava u Turopolju, a isusovačku gimnaziju u Zagrebu. U novicijat isusovačkog reda stupio je u Beču 27. listopada 1714. godine. Teologiju i filozofiju studirao je uz kraće prekide za vrijeme boravka u Zagrebu i u Trnavi u Slovačkoj u razdoblju 1716-1726. U Hrvatsku, u Požegu, vraća se 1727. i odmah počinje svoj misionarski rad. Proputovao je sve krajeve u ondašnjoj Hrvatskoj, Slavoniji i Ugarskoj, gdje su živjeli Hrvati. Pripadao je kolegijima u Varaždinu i Zagrebu, gdje je bio i profesor na gimnaziji. Bavio se pisanjem i sklapanjem popijevaka, koje su se obično pjevale za vrijeme njegovih misionarskih propovijedi. On je jedan od najplodnijih hrvatskih kajkavskih pisaca u XVIII. stoljeću.

Glavno djelo mu je *Posel Apoštolski vu navuku Keršćanskom postavlen ...* (Zagreb, 1742), to je veliki katekizam u dva sveska, na oko 1800 stranica. Još je napisao već spomenuti molitvenik *HRANA NEBESKA* (Zagreb, 1748), izašao u šest izdanja, zatim: *Škola Kristuševa keršćanskoga nauka obilno puna* (Zagreb, 1744), *Bogoljubne pisme* (Trnava, 1736), u svom dugom naslovu spominju se krijeposti kršćanske "koje u vrime s. misiona iliti poslanja apoštolskoga misnici družbe Isusove, misionari apoštolski z-naukom kerstjanski obnašaju."

U Juru (današnji GYÖR u Mađarskoj) objavljene su mu 1750. godine njegove *DUHOVNE JAČKE*.

Na temelju više nego dvadesetogodišnjeg proučavanja raznih starih hrvatskih pjesmarica i molitvenika kao i dostupnih podataka o njegovom životu i radu možemo sa sigurnošću kazati da je o. Juraj Mulih autor tekstova popjevaka: *Kraljice nebeska*, zatim popijevke od svetoga Ivana Nepomuka: *Poslušajte ljudi, kak žene, tak muži* i današnje korizmene: *Ja se kajem, Bože mili*.

U toku svojih misionarskih putovanja o. Juraj boravio je u više navrata i među našima u Gradišću. Vrativši se iz jurske biskupije u kasnu jesen 1754. godine u Zagreb, umire na samu staru godinu poslije zahvalnice i propovijedi u crkvi svete Katarine.

2. O. LOVRO BOGOVIĆ rodio se 1721. godine od seljačkih roditelja u Velikom Borištofu u Gradišću u današnjoj Austriji. Podaci o njegovom školovanju su vrlo oskudni. Kao mladić stupio je u franjevački red i kao svećenik-redovnik "bil je muž najveće pobožnosti". (File

Sedenić: *Naši pišci i naša književnost*, Budimpešta, 1912. str. 79.) Živio je jako skromno i bio putujući hrvatski propovjednik za naše u današnjoj Austriji od Grada (Güssing) do Beča i na Ugrih od Szombathelya, Soprona, Jura i preko Dunava u okolici Bratislave. Svojim Hrvatima se predstavljao "vass zemlyak". Oko 1765. osnovao je kod svetišta "Pre-csudne D. marie Maike Selézaszke pri Sz. Brigu Kalvarie - BRATINSZTVO HORVATSZKO -" i tamo svake nedjelje, blagdana i petka održavao propovijedi na hrvatskom jeziku. Na temelju njegovih propovijedi hrvatski jezik počeo se širiti i među Nijemcima jer su se zainteresirali i za njegovu *ZLATU MISU*, u kojoj su bile "lige jacske".

Poznati filolog Fran Kurelac navodi da je poslije prvog izdanja *HISA ZLATA* bila do 1822. objavljivana još deset puta. Zbog svojeg hrvatstva pod konac života imao je i neugodnosti kod svjetovnih vlasti. Povukao se u samostan cistercita u Gradu i tamo umro kao pravi "Božji sirotan" 12. siječnja 1779. godine.

Zahvaljujući njemu početkom XIX. stoljeća "Horvacko bratinstvo" proširilo se i u mnogim međimurskim župama, ali pod imenom raznih "Bratovčina" koje su živjele sve do 1945. godine.

3. BIZONJA (Bezenye), selo u Mađarskoj između Starograda (Mosonmagyaróvár) i Bratislave, bilo je do početka XX. stoljeća naseljeno samo Hrvatima. U njemu je i koljevka naših božićnih popjevaka: *Rodio se Bog i čovjek, - O, pastiri, vjerni čuvari, - Kada zvizjeda divna*, zatim u čast B. D. M.: *K tebi oči podižemo, - Zdravo budi kraljice, - Marijo slatko ime i Marijo, pogledaj s visina*. Od rômarskih se i danas njeguju one jačke koje je o. Lovro Bogović stavio u svoju *Zlatu Hisu*. U Bizonji je učiteljevao kao pomoćnik u razdoblju 1815-1818. "šesnaestljetni dičak" Juro (Juraj) Vajković (1799-1874), koji je ujedno vršio i orguljašku službu. Od svojeg predšasnika naslijedio je rukopisnu školničku pjesmaricu, u koju je nastavio zapisivati svoje skladbe najvjerojatnije do 1828. godine, kad je iz Bizonje otišao za orguljaša u Cikleš. Iz spomenute pjesmarice prepisane su gornje popijevke, nažalost, prepjevane iz ikavice s čakavskim narječjem u štokavštinu i tako su izgubile svoju nježnu izvornost i izvornu pjevnost. Bilo je i osakaćivanja napjeva. Danas i u Bizonji odumire tiho i sve tiše naša riječ, a da nije već potpuno odumrla može se zahvaliti Bogovićevim rômarskim i Jurinim jačkama, ponajviše pak hrvatskoj obitelji Grafleitner Josipa i Vilme r. Vuković. Juro Vajković je potpuno zaboravljen i nepoznat.

4. HRVATSKA KEMLJA (Horvát Kimle, danas samo Kimle), selo između Starograda i Jura (Györ), ovdje je od 1878. do 1928. godine župnikovao pjesnik Hrvatskog Gradišća, svećenik Mate Meršić Miloradić (1850-1928).

"Nas hrvate diaspore

Tuji duh zatapa,

Naše kraje, naše dvore

Već ne kaže mapa." - (mapa = zemljopisna karta)

Tako je pjevao velečasni Mate prije početka prvog svjetskog rata. I zaista! Dok je živio selo je imalo službeni naziv Hrvatska Kemlja (Kemlja = zemlja), kad je umro, preimenovano je samo u Kemlja, a poslije 1956. u Kimle. "I već ga ne kaže mapa pod pravim, tradicionalnim, 450 godina starim imenom.

Ipak u ovome selu naša riječ još uvijek živi bujnim životom, zahvaljujući u prvom redu obitelji Pavla Međimori i Terezije r. Matković koji su glavni njegovatelji hrvatskih crkvenih, a posebice Marijanskih jački.

(Nastavak slijedi)